

Indledning

Af Tea Malthesen, Mette Grimstrup
& Michala Hvidt Breengaard

Dette nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* kan beskrives ved begrebet 'mangfoldighed': det består af en bred vifte af bidrag; emner og tilgange. Men som det gælder for mangfoldighed, kan der stadig være perspektiver og pointer, der er fælles. Og sådan er det også her.

Det fælles for bidragene er udgjort af perspektiver, som på kryds og tværs tager relaterede problemstillinger op. Flere af bidragene har blik for det kropslige, enten i form af et blik på kønnets anatomiske (u)muligheder, ved de inkorporerede erfaringer, der skabes gennem livet eller i forhold til selvbestemmelsen over egen krop. Et andet fælles perspektiv i dette nummer kan tematiseres som 'det moderne samfunds udfordringer': De nye teknologier, nye uddannelsesstrukturer og det multi-kulturelle samfund. Ud fra et kønsperspektiv kastes et kritisk blik på konsekvenserne af disse udfordringer og debatten om dem, ligesom det diskuteres hvad feminisme i dag er. Bidragene spænder fra det mere teoretiske til det empirisk belysende. Videre indeholder nummeret tre essays, KRAKApris-indstillingen og takketalen og endelig følger boganmeldelser og forskellig information fra Foreningen for Kønsforskning.

Opfattelser af voldtægt og vores behandling af 'voldtægtsofre', forståelser af kønnenes forskellighed og/eller særegenhed, sygeplejestudiets forandring og dennes betydning for de studerendes (ofte unge kvinders) omsorgserfaringer er nogle af de mere konkrete spørgsmål, der har inspireret bidrags-yderne i dette nummer.

Flere af bidragene kommer via disse forskellige tilgange ind på mødet mellem individers forståelser af sig selv og deres livs- situation og 'eksperternes' definitioner og forståelser af disse situationer. Vi ser i Bodil Pedersens artikel, hvordan behandlere udelader et kønnet perspektiv på seksualiserede overgreb, selvom netop dette perspektiv er betydningsfuldt i kvindernes egen forståelse af den vold, de har været udsat for. I Tine Rask Eriksens artikel skitseres et sammen-stød mellem den enkelte sygeplejerskelevs kropslige forståelse af omsorg og den mere rationaliserede omsorgsservice, som uddannelsen i dag tilbyder dem. I essayet af Connie Carøe Christensen diskuteres de muslimske kvinders selvforståelse, deres brug af tørklædet og deres andre religiøse handlemåder i forhold til nogle 'eksperters' forståelser og definitioner af deres handlinger og identitet.

I den første artikel Vi kan jo ikke gå hen og voldtage en mand, vel? behandler Bodil Pedersen voldtægt ud fra et nyt og andet perspektiv end det oftest ses i mainstreamforståelsen af voldtægt. Bodil Pedersen på-peger, at behandlerne overser kønsdimensionen i de seksualiserede overgreb, fordi overgrebene indenfor den dominerende opfattelse af voldtægt er spundet ind i generelle traume- og kriseteorier. Det er problematisk, fordi betydningerne af det kønnede faktisk er et omdrejningspunkt i kvindernes egne refleksioner over overgrebene. Derudover peger hun på, at mainstreamtilgangen ofte falder ind under en tradition, hvor kvinder bliver forstået som 'ofre'. For at inddrage det manglende kønsperspektiv og samtidig undgå det passive i kvindens rolle fokuserer Pedersen på kvindernes egne fortællinger. Hun belyser, hvordan det kønnede udfoldes i fortællingerne, og hvordan kvinderne selv aktivt definerer og omdefinerer betydningerne af overgrebene og livet derefter.

Pedersen viser herigennem, hvordan kønnets flertydigheder og foranderlighed hele tiden er en reference for kvindernes bearbejdelse af overgrebene. Kvindernes fortællinger om overgrebene og deres følger er nemlig forskellige, mangfoldige og i forandring alt efter de tidsmæssige perioder og kontekster, kvinderne bevæger sig igennem. Køn og ligestilling bliver reflekteret og bliver på denne måde bevidst hos kvinderne på en ny og anden måde end før overgrebene. Men dette betyder ikke, at seksualitet og køn nødvendigvis bliver forandrede standpunkter i alle kvindernes liv. Seksualiteten og kønnet bliver ofte reflekteret gennem et forsøg på at genetablere det forhold til seksualiteten og til kønnet, som kvinderne har haft inden overgrebet. Kønnet får på den måde både forandrede og stabiliserede betydninger i kvindernes fortsatte liv. Pedersen påpeger, at når kvindernes bevægelse mellem det forandrede og det stabile i kønnet behandles som patologier eller uhensigtsmæssige reaktioner på overgrebene, bidrager det let til at forstærke kvindernes dilemmaer og give dem skyldfølelser overfor deres håndtering af forløbet. Der er derfor brug for et nyt perspektiv på voldtægt, der inddrager konteksten frem for et isoleret blik på et traumatiseret offer.

I næste artikel *Hvor queer var Baudrillard?* undersøger Jonatan Leer queer-teoriens forbindelse til postmodernismen med en sammenlignende analyse af Judith Butlers 'performance'-begreb og Jean Baudrillards teorier om 'simulation' og forførelse. Mens Butlers inspiration af Michel Foucaults kritiske analyser er åbenlys og også nævnes i hendes moderne 'queer-klassiker' *Gender Trouble* (1990), så er forholdet mellem Baudrillards postmodernistiske begreber og Butlers queer-teori mindre velbelyst. Jonatan Leer sætter sig for at udbedre denne mangel ved bl.a. at analysere lighederne mellem de to teoretikers respektive dekonstruktioner af begreberne identitet og magt. Leer påpeger i den forbindelse ligheden mellem Baudrillards teorier om simulakret, en kopi af en kopi uden original, og Butlers teori om den kønnede performance – et opgør med forestillingen om kønnet som en skjult essens bag kroppens tegn. Begge kritiserer både psykoanalysen og feminismen for at fastlåse patriarkalske magtstrukturer ved i for høj grad at gå ud fra en anatomisk funderet kønsopfattelse, og begge taler for at omgå de nuværende køns- og magtstrukturer ved at dekonstruere magtens sprog, frem for at tilegne sig magt på magtens præmisser. Således fremhæver Leer, hvordan Baudrillards eksempel på et simulakre, 'trompe l'oeil'-billedet, fungerer på samme måde som Butlers drag-perfor-mance, idet det ved trompe l'oeil ikke drejer sig om at mime en realitet, men om "at producere et simulakrum i fuld bevidsthed om spillet og kunstgrebet [...] at så radikal tvivl om realitetsprincippet, idet man mimer og overdriver realitetseffekten" (Baudrillard 1979/ 1997:70).

Afsluttende diskuterer Leer queer-teoriens sammenhæng med den generelle, postmodernistiske bestræbelse på at omkalfatre identitetsbegrebet og skabe nye strategier for sociale ændringer.

Artiklen *Fra kropslige erfaringer til forhandlingserfaringer* af Tine Rask Eriksen er et bidrag til forskningen i unge, uddannelse og identitet. Artiklen bygger på to empiriske studier af sygeplejeuddannelsen og af de sygeplejerskestuderende. Det første studie blev gennemført i perioden 1987-1990, det andet i 2002. I artiklen sammenlignes sygeplejerskeuddannelsen og de unge sygeplejerskestuderende fra de to perioder, og forandringer af uddannelsen og ændringer i de studerendes livsbetingelser og erfaringer ridses op. Det skitseres, hvordan de unges opvækstvilkår er ændret fra 1987 til 2002; de studerendes familiestrukturer er blevet anderledes med udearbejdende mødre, og de sygeplejerskestuderende har fået erfaringer med institutioner gennem deres egen pasning i børneinstitutioner. Disse ændringer, mener Tine Rask Eriksen, giver sig til udtryk i de studerende omsorgskompetencer.

Artiklen indeholder således en kritik af den akademisering af de mellemlange uddannelser, der har fundet og stadig finder sted. Det paradoksale i, at de mellemlange uddannelser akademiseres, samtidig med at de i stigende grad søges af unge fra det lavere mellemlag, der ikke ønsker en boglig

uddannelse, er tidligere blevet påpeget indenfor uddannelsesforskningen. Rask Eriksens artikel skriver sig ind i dette paradoks og stiller spørgsmålstegn ved, om det er en sådan akademisering af sygeplejerskestudiet samfundet har brug for. Som Rask Eriksen skriver, bliver sygeplejerskearbejdet videnskabeliggjort, og dokumentation og service får en dominerende plads i forståelsen af sygeplejerskearbejdet. Som følge af dette må udøvelsen af omsorg rykke i baggrunden og forsvinde fra sygeplejerskerne forståelse af sygeplejerskeerhvervet. Dette mener Rask Eriksen også kommer til udtryk i uddannelsesopbygningen, som er kendetegnet af mindre praktik og dermed mindre læring i mødet med de syge til fordel for mere læring gennem teoretisk viden. Omsorg som dominerende værdi og praktisk del af arbejdet bliver uvæsentlig og afløst af et krav om service.

Det første af dette nummers tre essays, Ægproducent, er Bente Holm Nielsens diskussion af forplantningsteknologi og moderskab.¹ Essayet kan ses som en kommentar til artiklen Når døde børn er livets gave – Unisex moderskab og organdonation i USA af Anja Marie Bornø Jensen i sidste nummer, og som endnu en udforskning af begrebet 'forældreskab' og især moderskab. Det er endnu en interessant nuancering af begrebet, og en påpegning af begrebets mangetydighed og kompleksitet. Som Bente Holm Nielsen påpeger i essayet må de nye forplantningsteknologier få en betydning for, hvordan vi tænker moderskab, og derfor også hvilke rettigheder kvinden skal tildeles i form af sin rolle, som den der bærer barnet. 'Moderskabsmyndighed' som et rettighedsbegreb kan ifølge Holm Nielsen beskytte kvinden i de måneder eller år, hvor hun er anderledes end manden, altså hvor hun bærer og føder barnet. Derudover anfører Holm Nielsen, at moderskabsmyndighed er et vigtigt redskab overfor forplantningsteknologiernes potentielle udnyttelse af kvindekroppe, som det f.eks. kan ske i tilfældet med rugemødre.

Det næste bidrag er et review-essay, som forholder sig kritisk til feminismens egne ekskluderende udtryk. Connie Carøe Christensen diskuterer udgangspunkterne for debatten om tørklædet, og tager her ikke mindst fat på de feminister, der i debatten har ytret stærk kritik mod muslimske kvinders brug af tørklædet. Essayet opfordrer feminismen til at forholde sig selv-refleksivt; det opfordres til at reflektere over eget og andres udgangspunkt og placering, ligesom der lægges op til, at det universaliserende krav på sandheden må finde et selv-kritisk udtryk. For som Carøe Christensen påpeger: Hvem har retten (og magten kunne man tilføje) til at bestemme tørklædets mening og symbolik? Og hvem har magten til at bestemme, hvem der har retten til at definere sig selv som feminist?

Det sidste essay er Ann-Dorte Christensens forelæsning fra hendes tiltrædelse som professor på Aalborg Universitet. Hun behandler i essayet forestillingerne om tilhørsforhold og disse forestillingers in- og ekskluderende rolle, og påpeger her, hvordan tilhørsforhold har fået en stærkere rolle i det globale og multikulturelle samfund. Fokus ligger på det 'levede liv'; på de sociale interaktioner der foregår i hverdagen, for herigennem at fremdrage de kulturelle grænsedragninger, der skaber vores forestillinger om nationalitet og 'danskhed'. Og hvordan disse hæmmer mulighederne for sociale fællesskaber.

Herefter bringes dette års indstilling til Kraka-prisen og takketalen. Kraka-prisen gik i år til Birgitte Possing for hendes bog Uden Omsvøb om Bodil Koch.

Illustrationerne i dette nummer er venligst udlånt af Birgitte Possing, og stammer fra bogen om Bodil Koch. Possing henviser i sin takketale til billederne, og læseren kan på den måde bladde i tidsskriftet og se billedsiden til takketalen.

Efter dette nummers boganmeldelser bidrager Foreningen for Kønsforskning med deres årsberetning samt referat fra sidste generalforsamling.

God læselyst.

Note

1. Essayet er et uddrag fra bogen Klienten i det omskiftelige samfund – En visuel antologi om advokatens udfordring (2007).

Litteratur

Baudrillard, Jean (1979): De la séduction, in Col-lection L'espace critique, Galiléé, Paris